Aliona DOSCA

PROCEDEE DE FORMARE A TERMENILOR JURIDICI

(O ABORDARE CONTRASTIVĂ ÎN BAZA MATERIALULUI GERMAN ŞI ROMÂNESC)

Printre procedeele productive de formare a termenilor juridici enumerăm: compunerea, conversiunea, derivarea propriu-zisă, derivarea semantică, împrumutul lingvistic, abrevierea ş.a. Abordarea noastră va viza doar *compunerea* şi *derivarea propriu-zisă*, deoarece ele s-au dovedit a fi mai productive în formarea termenilor juridici germani şi românești în comparație cu celelalte aduse în discuție *supra*.

COMPUNEREA

În timp ce în lexicul general procedeul derivării este mai productiv decât compunerea, în vocabularul juridic de specialitate termenii formați prin compunere ocupă un loc privilegiat. Cea mai frecventă structură lexicală obținută prin compunere este sintagma nominală (unitatea nominativă – „Nominalphrase", în viziunea autoarei S. Wendt [13]) – structura *subst.+element aditiv+subst.* (pentru limba germană) şi structura binară *subst.+prep.+subst.* (pentru limba română): *Eigentum**s**recht* (titlu / drept ***de*** proprietate), *Zwang**s**maßnahme* (măsură ***de*** constrângere), *Freiheit**s**recht* (drept ***la*** libertate) ş.a. În limbajul juridic este mai frecvent utilizat acest tipar de compunere, deoarece atât în română, cât şi în germană satisface cerințele de precizie şi economie lingvistică.

În limba germană atestăm cuvinte compuse – *Mehrwort-termini* (modele bimembre, trimembre, tetramembre, polimembre):

• *din patru componente:* Bundesverfassungsgerichtsgesetz (lege cu privire la Curtea Constituțională Federală), Bundesrechtsanwaltsordnung (regulament cu privire la avocația federală), Gesetzgebungsnotstand (stare de criză legislativă);

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

- *din trei componente:* Bundesverfassungsgericht (Curte Constituțională Federală), Bundeskriminalamt (oficiu federal de criminalistică), Geschäftsbesorgungsvertrag (contract de gestionare), Bundesgebührenordnung (regulament cu privire la taxe federale), Landesjustizverwaltung (administrația regională juridică), Fernmeldegeheimnis (secretul corespondenței), Bundeswehrverwaltung (administrația forțelor armate din Germania);

- *din două componente:* Gerichtshof (curte / tribunal), Richteramt (magistratură), Bundestag (camera de deputați, parlament), Bundesrat (consiliu federal), Strafverfolgung (urmărire penală), Haftbefehl (mandat de arest), Gesetzgebung (legislație), Rechtsanwalt (avocat), Rechtspflege (asistență juridică), Meinungsfreiheit (libertatea opiniei)[1].

În limba română există modele structurale bimembre, tetramembre, polimembre ale îmbinărilor terminologice juridice. Prezentăm mai jos structura modelului polimembru:

- îmbinări terminologice polimembre din patru unități constitutive:

(judecarea cererii de revizuire; dreptul aplicabil în război; drept de reprezentare generală);

- îmbinări terminologice polimembre din cinci unități constitutive:

(dreptul cu privire la persoană; clauza de rezervă a proprietății);

- îmbinări terminologice polimembre din șase unități constitutive:

(dreptul de a da consultații oficiale; prezența obligatorie a inculpatului la judecată; regulament cu privire la bugetul federal);

- îmbinări terminologice polimembre din șapte unități constitutive:

(statutul administrativ de acordare a unei admonestări; modalități de exercitare a supravegherii urmăririi penale; legea cu privire la stabilitate și creștere);

- îmbinări terminologice polimembre din opt unități constitutive:

(legea privind accelerarea în planificarea căilor de comunicații; moduri de sesizare a organului de urmărire penală);

- îmbinări terminologice polimembre din nouă unități constitutive:

(legea despre procedura judecătorească în cazul privațiunii de libertate);

- îmbinări terminologice polimembre care conțin mai multe unități constitutive lexicale:

(obligații ale instanței în caz de condamnare cu suspendare condiționată sau cu obligarea la muncă corecțională; legea introductivă cu privire la regulamentul de organizare și competență a tribunalelor).

După modele străine se formează tipuri distincte de unități sintagmatice românești, printr-o utilizare specifică a prepozițiilor. Citățm exemple din DDPC

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

și CPPM: *acțiune **în** constituirea de drepturi, decădere **din** probă* [8]; *temeiurile **pentru** efectuarea percheziției, punerea **sub** sechestru a averii* [3].

Înregistrăm frecvent în limbajul juridic compuse formate prin juxtapunere dintr-un substantiv și un adjectiv. Deși, din punct de vedere morfologic, elementul central al compusului este substantivul, sub aspect semantic și funcțional, ponderea aparține totuși, după Cornu Gérard, adjectivului, prin capacitatea sa distinctivă [6, p. 173][2].

În general, determinanții adjectivali în limba română sunt postpuși față de substantivul determinat: amprente *digitale*, azil *diplomatic*. După modelele străine, apar și adjective antepuse cu topică fixă: *bunele* moravuri, *depline* puteri, *flagrant* delict. În limba germană adjectivul este strict antepus față de substantiv: *individuelles* Arbeitsrecht, *verträgliches* Arzthaftungsrecht, *internationale* Finanzpolitik, *persönliche* Freiheit, *vollziehende* Staatsgewalt etc.

Compusele care conțin prefixe străine sau prefixoide reprezintă, de regulă, împrumuturi sau calcuri (în germană: ***Präklusion, Präjudizinteresse, Präambel, Präpendenz, Quasidelikt, quasinegatorischer Anspruch*** [ABFR, 2]; în română: ***cvasidelict, cvasiuzufruct*** [DDC, 7]; ***autoabrogare*** [DJP, 1], ***autodenunțare*** [CPPM, 3], ***contrabandă, sinucidere*** [CPM, 5]).

Prezentăm în continuare structura unor termeni germani compuși identificați în articole de presă juridică, excerptați din revista de specialitate *Neue Justiz* [11].

Formula structurală[3]	Termen german	Traducerea în limba română
S + S(←V)	Gesetzgebung	1. legislație; 2. emitere de legi
Adj. + S(←V)	Freistellung	permisiune
Adv.+ S + S	Fertigwarenmarkt	piață de desfacere a mărfurilor finisate
V + S	Wohngeld	alocație / subvenție locativă
Prep. + S(←V)	Durchsuchung	percheziție / explorare
S(←V) + EA („Fugenelement”) + S	Berufungsinstanz	instanță / for de apel

Deși în componența unităților sintagmatice intră diverse părți de vorbire (adjective, adverbe, verbe, prepoziții), substantivul se dovedește a fi cel mai eficient mijloc de nominare. În jurul unui nume, considerat „nucleul structural și semantic al unei îmbinări”, se grupează și ceilalți determinanți, exprimați prin respectivele părți de vorbire sau prin alte substantive cu valoare adjectivală, verbală etc.

DERIVAREA PROPRIU-ZISĂ

E bine cunoscut faptul că în sistemele limbilor europene și în cele ale altor limbi *derivarea progresivă* prin prefixe și sufixe (în continuare *afixarea*) reprezintă unul dintre cele mai productive mijloace de formare a noilor termeni.

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

În limba germană sunt utilizate pe larg sufixele substantivale *-e, -ung, -el, -al, -ion*. Sub aspect semantic şi statistic, atestăm sufixe care formează termeni abstracţi.

A 1) sufixe substantivale germane pentru desemnarea persoanelor juridice:

-**ar**: Not**ar**, Referend**ar**, Fiduzi**ar**, Mandat**ar**, Assignat**ar**, Zession**ar**

-**ant**: Mand**ant**, Inkulp**ant**, Fiduzi**ant**, Assign**ant**

-**ist**: Rezidiv**ist**, Jur**ist**, Kommandit**ist**

-**er**: Gerichtsvollzieh**er**, Gerichtswachtmeist**er**, Gläubig**er**, Makl**er**, Richt**er**, Rechtspfleg**er**

-**at**: Magistr**at**, Inkulp**at**, Assign**at**

-**ent**: Remitt**ent**, Zed**ent**, Aszend**ent**, Deszend**ent**

-**and**: Kur**and**

-**el**: Kurat**el**

-**or**: Kurat**or**, Testat**or**

B 1) sufixe substantivale germane pentru desemnarea acţiunilor, proceselor juridice:

-**ung**:	-**ion**:
Regier**ung** – ..... ← regieren	Sankt**ion** – ..... ← sanktionieren
Anordn**ung** – ..... ← an/ordnen	Adopt**ion** – ..... ← adoptieren
Vertret**ung** – ..... ← vertreten	

C 1) sufixe adjectivale germane pentru desemnarea posibilităţii, finalităţii, apartenenţei etc.:

-**end**: vollzieh**end**, rechtsgestalt**end**

-**isch**: juristi**sch**, legislatori**sch**

-**lich**: recht**lich**, förm**lich**

-**bar**: unantast**bar**, unabsetz**bar**, unteil**bar**

-**ig**: rechtmäß**ig**, unabhäng**ig**, rechtswidr**ig**

Întru reliefarea sufixelor pentru termenii juridici români, recurgem la taxonomia concepută de A. Stoichiţoiu-Ichim [12].

A 2) sufixe substantivale româneşti pentru desemnarea persoanelor juridice:

-**tor**: asigura**tor**

-**ar**: mandat**ar**

-**ist**: recidiv**ist**

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

B 2) sufixe substantivale românești pentru desemnarea acțiunilor, proceselor juridice:

-**re**: exercita**re**, falsifica**re**, divulga**re**

-**itate**: solvabili**tate**, minori**tate**

C 2) sufixe adjectivale românești pentru desemnarea posibilității, finalității, apartenenței etc.:

– care exprimă posibilitatea sau virtualitatea: -**bil**: anula**bil**, breveta**bil**, inaliena**bil**

– care exprimă finalitatea (obiectivul): -**oriu**: acces**oriu**, derogat**oriu**

– care indică efectul sau funcția: -**iv**: abdicat**iv**, constitut**iv**

– care indică apartenența: -**al**: notari**al**, succesor**al**

Prefixarea este un alt procedeu productiv în vocabularul juridic, datorită simplității mecanismului derivativ și „transparenței" derivatului. Majoritatea prefixelor productive au caracter neologic și circulație internațională, fiind prezente în împrumuturi (în germană: ***Ko****optation,* ***Prä****notation,* ***Ko****rrealität*; în română: ***co****inculpt,* ***non****intervenție*) și în structuri calchiate.

Deseori, prefixul savant **sub-**, considerat specific pentru limbajele administrativ și științific [10, p. 234], este utilizat pentru calchierea parțială a unor termeni juridici latino-romanici: **Sub**sidiarität, **Sub**vention, **Sub**rogationsklausel [ABFR, 2].

Prefixele neologice intrate în limba română prin intermediul termenilor juridici împrumutați sunt atașate unor teme românești; citățm din DDC [7]: **co**(m)- (***co****pârât*); **contra**- (***contra****facere*); **re**- (***re****organizarea persoanelor juridice*). Pentru contextul german citățm exemple din ABFR [2]: **Mit**- (***Mit****beschuldigter,* ***Mit****täterschaft,* ***Mit****bestimmung*); **Gegen**- (***Gegen****leistung,* ***Gegen****seitigkeit,* ***Gegen****beweis,* ***Gegen****erklärung*); **Wieder**- (***Wieder****aufnahme des Verfahrens,* ***Wieder****einstellungsanspruch,* ***Wieder****aufgreifen des Verwaltungsverfahrens*).

Ne raliem și noi aserțiunii lingvistei A. Stoichițoiu-Ichim [12], conform căreia numeroși termeni juridici sunt realizați prin calchiere parțială cu vechiul prefix de origine slavă – **ne-**, atașat unor teme împrumutate. Acest prefix intră în concurență cu prefixul neologic **in**-, specific pentru stilurile științific și juridic, dar care, în opoziție cu **ne-**, este neproductiv pe teren românesc (***in****capacitate de lucru –* ***ne****capacitate de lucru*) [CPR, 4, p. 81].

Pentru limba germană această condiție de concurență, în opunerea prefixelor **un**- și **in**-, nu este *sine qua non*, deoarece acestea nu pot fi echivalate și nici nu se pot substitui, ca și în cazul exemplelor române.

Arbeits**un**fähigkeit ⇒ nu: Arbeits**in**kapazität

însă:

Inkompatibilität ⇒ nu: **Un**kompatibilität

sau: **Nicht**igkeit – **nul**itate, **in**eficacitate, **ne**valabilitate

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

Un aspect care trebuie considerat pentru analiza terminologiilor este dinamica vocabularelor specializate. Sub influența factorilor extralingvistici, terminologiile cunosc un ritm mai rapid de transformare decât lexicul general. Pentru îmbogățirea sau înnoirea terminologiilor, se recurge la mijloace interne (specializarea unor cuvinte din lexicul general, compunere, derivare) sau la împrumutul lingvistic, fiind cunoscută permeabilitatea acestor limbaje pentru neologismele împrumutate [12].

Constatăm deliberat că cel mai productiv mod de formare a termenilor juridici este derivarea, urmată fiind de compunere. În ceea ce privește compusele, menționăm că, în dicționarele juridice germane și românești, sunt atestate sintagme bilingve: un termen-bază german sau românesc asociat cu un termen latinesc (germ.: *lex posterior*-Regel, *ius sanguinis*-Prinzip; rom.: ancheta *in futurum*), iar, în alte cazuri, sunt pur latinești[4] (*lex fori*; *lex loci delicti commissi*; *de iure*). Mult mai rar apar determinanți din alte limbi (*Quasi*-Splitting; contract de *know-how*). Practica demonstrează că noțiunile științifice terminologice nu sunt redate doar prin cuvinte simple (termeni monomembri), dar și prin sintagme sau combinații terminologice. Rolul decisiv în procesul de formare a sintagmelor îl joacă „procesul de integrare", a cărui esență constă în faptul că anumite cuvinte, intrând în contact cu altele, „se sudează definitiv și capătă un sens nou" (F. Dumitrescu, 1958) [*apud*, 12].

SIGLE UTILIZATE

ABFR – Alpmann Brockhaus Fachlexikon Recht
CPM – Codul Penal Moldova
CPPM – Codul de Procedură Penală Moldova
CPR – Codul Penal România
DDC – Dicționar de Drept Civil
DDPC – Dicționarul de Drept Procesual Civil
DJP – Dicționar Juridic Penal

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. Antoniu, G., Bulai, C., Chivulescu, Gh., *Dicționar juridic penal*, București, 1976, 288 p.

2. Brockhaus, F. A. (Hrsg.), *Alpmann Brockhaus. Fachlexikon Recht*. Leipzig, Mannheim, Verlagen Alpmann und Schmidt Juristische Lehrgänge, 2004, 1618 S.

3. *Codul de Procedură Penală. Text oficial cu modificări și completări la data de 1 august 1996.* (Уголовно-процессуальный Кодекс. Официальный Текст с изменениями и дополнениями на 1 августа 1996 г.). Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Chișinău, Cuant, 1997, 390 p.

4. *Codul Penal* (conform textului oficial). În: Antoniu, G., Daneș, Ș., Popa, M. *Codul Penal pe înțelesul tuturor*, ediția a IV-a, București, 1996, art. 149.

5. *Codul Penal. Text oficial cu modificări și completări la data de 10 decembrie 1996.* (Уголовный Кодекс. Официальный Текст с изменениями и дополнениями на 10 декабря 1996 г.). Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Chișinău, Cuant, 1997, 339 p.

6. Cornu, G., *Linguistique juridique*, Paris, Montchrestien, 1990, 412 p.

7. Costin, M., Mureșan, M., Ursa, V., *Dicționar de drept civil*, București, 1980, 548 p.

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)

8. Costin, M. N. ș.a., *Dicționar de drept procesual civil*, București, 1983, 471 p.

9. Coteanu, I., Seche, L., Seche, M., *DEX – Dicționar explicativ al limbii române.* București, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan". Ediția a II-a, 1998, 1192 p.

10. Gherman, C., Vasiliu, L., *SUB-/SU-, SUBT-, SUP-, SUPT-, SUS-*. În: FCLR, II, 1978, p. 228-233.

11. *Neue Justiz* (Hrsg. Andrae, M. ș.a.). Zeitschrift für Rechtsentwicklung und Rechtsprechung in den Neuen Ländern/01.-12.04, Verlag Baden-Baden, Nomos Berlin, 2004, 47 S.

12. Stoichițoiu-Ichim, A., *Semiotica discursului juridic.* Universitatea din București, septembrie, 2002 / *colectat de pe:* www.unibuc.ro/eBooks/filologie/discurs/C%20U%20P%20R%20I%20N%20S.htm.

13. Wendt, S., *Terminus – Thesaurus – Text. Theorie und Praxis von Fachbegriffsystemen und ihrer Repräsentation in Fachtexten.* Forum für Fachsprachen-Forschung. Band 37, Hartwig Kalverkämper (Hrsg.). Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1997, 193 S.

NOTE

[1] Ținem să menționăm că echivalentele terminologice românești nu păstrează, la traducere, modelul structural al termenilor germani. Astfel, un termen trimembru din limba germană poate fi tradus în românește prin trei elemente constitutive; la fel, un termen trimembru poate fi tradus prin patru, cinci sau chiar șase unități.

[2] „Son intéret majeur est de montrer la force de l'adjectif dans la détermination du sens du mot composé. Car le substantif est neutre, et c'est l'apport decisif de l'ajectif qui fait du tout la désignation d'une institution ou d'une opération".

[3] *Indice explicativ:*

S – substantiv	Num. – numeral
V – verb	Prep. – prepoziție
Adj. – adjectiv	S(←V) – substantiv format prin conversiune din verb
Adv. – adverb	EA – element aditiv

[4] Cu privire la expresii juridice latine propunem: Rădulețu Sebastian, Săuleanu Lucian. *Dicționar de expresii juridice latine.* București, Editura Științifică, 1999, 315 p.

Alexandru Lungu,
Fața nevăzută a umbrei (VII)

BDD-A20645 © 2007 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:25 UTC)